

Machek, Václav

Přehled

In: Machek, Václav. *Recherches dans le domaine du lexique Balto-Slave*. Brno: Filosofická fakulta s podporou Ministerstva školství a národní osvěty, 1934, pp. [89]-90

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118814>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Přehled.

Ať se pohlíží na otázku baltoslovanské jednoty jazykové jakkoli, v jedné věci je patrná shoda u všech badatelů: slovní poklad obou jazykových větví má tolik vzájemných shod, že je nutné uznati, že aspoň po této stránce tyto dvě větve mají základ společný. Lze tedy právem mluvit o »baltoslovanském« slovníku. První a dosud jediný pokus o jeho kodifikaci (Trautmannův B.-sl. Wörterbuch 1923) nemůže arci býti úplný.

Spisek zde předložený má za cíl jednak rozmnožiti počet baltoslovanských lexikálních dvojic, jednak podrobněji a hlouběji vyložití nebo odůvodnití rovnice již známé.

První kapitola obsahuje ty případy, ve kterých se v jedné větvi objevují souhlásky znělé, v druhé neznělé, tedy zjev, který lze krátce znázorniti dvojicí lit. *gulbis* ~ slov. *кълъпъ* nebo našim příkladem lit. *dulėti* ~ slov. *тлѣти*. Možnost takového střídaní znělých a neznělých souhlásek se uznává všeobecně. Užívalo se jí však dosud zpravidla jen pro výklad slov uvnitř jedné jazykové skupiny. Zjištění slov s touto alternací sblízuje obě jazykové větve ještě více. Je zajímavé, že tu jde někdy o takové dvojice, pro které nebyla dosud nalezena příbuzná slova jinde, na př. lit. *grōžis* ~ slov. *красъ*. Při tom arci je často vidět (jako právě v tomto uvedeném případě), že ty změny pocházejí z doby hodně dávné, neboť příslušné rodiny slov jsou tvořeny v jedné větvi druhdy jiným způsobem nežli ve druhé; na př. slovanská slova *krasa*, *красьнь*, *krasiti* se zakládají teprve na vrddhovém abstraktu *krasъ*, kdežto výrazy, které by odpovídaly litevskému *gražūs* atd., v slovanštině zanikly.

Řešiti otázku o příčině tohoto střídaní autor pokládá za předčasnou. Nicméně ukazuje na okolnosti, které podporují tuto změnu. Zvláště jsou k ní náchylna slova, která pro nějakou pří-

činu ztratila svou rodinu příbuzných slov. Souhlásky slov takto izolovaných pak snadno přecházejí do řady druhé (z řady znělé do neznělé, jako **grazь* > *krasь* nebo naopak **losa* > *loza*).

Druhá kapitola podává pět baltoslovanských dvojic, kde je srovnání umožněno tím, že se v jedné větvi uzná t. zv. pohyblivé *s-*. Toto *s-* je v těchto případech vesměs v slovanštině. Že tu jde opravdu o pohyblivé *s-* (a nikoli snad o ztrátu počátečního kořeného *s-* v baltštině), to vyplývá z toho, že se před počáteční *r-* vkládá *t* (*sr* > *str*). Tak jsou tedy tyto případy příspěvkem i k slovanskému hláskosloví; počet dosavadních jistých příkladů pro pohyblivé *s-* i pro vkladné *t* nebyl právě veliký.

Třetí kapitola obsahuje baltoslovanské dvojice, které se nedaly zařadit do prvních dvou kapitol. Dvě z nich obsahují příklady na alternaci souhlásek velárních a palatálních (**k/k̄* = lit. *k/s̄* = slov. *k/s* atd.) (v. články *kežėti* a *krėšti*, kromě toho v 1. kapitole *baūžas* ~ *puḡ* a *žlūgti* ~ *slēza*); dva příklady jsou na t. zv. mylnou dekomposicí praefixu (*jud-*, *obrėšknḡti*), provedenou už v době praslovanské. Některé skupiny slov mají doklady jen ze slovanštiny západní a z litevštiny, tedy z oblastí, tvořících i zeměpisně souvislý celek (*jud-*, *dabōti* ~ *dbati*, *krupūs* ~ *kropь*, *kaiḡinti* — *cėviti*).

Z hláskových úkazů, o kterých se v této knížce mluví jen příležitostně, buďtež zde uvedeny pouze dva. 1. Litevský sekundární ablaut má tu dva doklady. Právě slovanština ukazuje původní samohláskový stav (*drobiti* ~ *trapūs*). V litevštině se z oslabeného stupně *trup-* vytvořilo nové *traup-*. Podobný stav je ve skupině *kropь* ~ *krupūs* a *kraupūs*. 2. K nepatrnému počtu baltoslovanských příkladů na kolísání jasnosti oslabené samohlásky (*grumėti* ~ *grьmėti*) přibývá jeden nový (*dulėti* ~ *tlėti*).